

DAVLAT QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Iskandarov Temurbek Istamovich

Bank-moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11124328>

Annotatsiya. Hozirgi vaqtda qimmatli qog'ozlar eng moslashuvchan moliyaviy instrumentlardan biri bo'lib hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar fuqaro huquqlarining obyekt sifatida tovar-pul munosabatlarini rivojlantirish va mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga yaqindan yordam beradi. Avvallari, rejalashtirilgan iqtisodiyot sharoitida qimmatli qog'ozlarning ayrim turlari mulk munosabatlarida ishlatilgan (obligatsiyalar, lotoreya chiptalari, tashqi savdo aylanmasidagi veksellar). Hozirgi kunga kelib esa iqtisodiyotni bozor iqtisodiyotiga o'tkazish va qimmatli qog'ozlar bozorini shakllantirish qimmatli qog'ozlarning turlarini qayta tiklash va yangi turlarini yaratishni talab qildi. O'z navbatida ushbu bozor tomonidan taqdim etiladigan barcha imkoniyatlarni o'rganish bu bozorda kapital jalb qilishning zamonaviy usullarini tahlil qilish zaruriyatini ham keltirib chiqardi.

Kalit so'zlar: qimmatli qog'ozlar, iqtisodiyot, bozor, kapital.

STATE SECURITIES MARKET DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract. Currently, stocks are one of the most flexible financial instruments. Securities, as an object of civil rights, closely support the development of commodity-money relations and the development of the country's economy. Initially, in the conditions of the planned economy, some types of securities were used in property relations (bonds, lottery tickets, bills of exchange in foreign trade). To date, the transition of the economy to a market economy and the formation of the securities market required the restoration of the types of securities and the creation of new types. In turn, the study of all the opportunities offered by this market also created the need to analyze modern methods of attracting capital in this market.

Key words: securities, economy, market, capital.

РЫНОК ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЦЕННЫХ БУМАГ ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация. В настоящее время ценные бумаги являются одним из наиболее гибких финансовых инструментов. Ценные бумаги как объект гражданских прав тесно поддерживают развитие товарно-денежных отношений и развитие экономики страны. Первоначально в условиях плановой экономики некоторые виды ценных бумаг использовались в отношениях собственности (облигации, лотерейные билеты, векселя во внешней торговле). На сегодняшний день переход экономики к рыночной экономике и формирование рынка ценных бумаг потребовали восстановления видов ценных бумаг и создания новых видов. В свою очередь, изучение всех возможностей, предлагаемых этим рынком, также породило необходимость анализа современных методов привлечения капитала на этом рынке.

Ключевые слова: ценные бумаги, экономика, рынок, капитал.

Davlat qimmatli qog'ozlari - byudjet kamomadini qoplash maqsadlarida hukumat yoki mahalliy hokimiyat idoralari nomidan chiqarilgan va albatta hukumat tomonidan kafolatlangan

qimmatli qog'ozlar. Amal qilish muddatlariga ko'ra turlari: qisqa muddatli obligatsiyalar — xazina veksellari (bir haftadan 1 yilgacha), o'rta muddatli — notalar (1 yildan 5 yilgacha), uzoq muddatli — bonlar (5 yildan ortiq). Yana aholi jamg'armalarini jalb qilish maqsadlarida chiqariladigan jamg'arma bonlar, sertifikatlar singari davlat qimmatli qog'ozlari ham mavjud. Davlat qimmatli qog'ozlari istalgan vaqtda to'lov uchun taqdim qilinishi mumkin, biroq muddati to'lmagan qimmatli qog'ozlar uchun to'lov foizi past bo'ladi.

Qimmatli qog'ozlar bozori – eng avvalo, iqtisodiy munosabatlar sub'ektlari o'rtasida ham mamlakat ichida, ham xalqaro miqyosda qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarni amalga oshirish orqali moliyaviy resurslarni qulay, tezkor va samarali qayta taqsimlash mexanizmidir. Bular aksiyalar, obligatsiyalar, depozitar tilxatlar, hosilalar va boshqa vositalar bo'lishi mumkin – bozor bir joyda to'xtab turmaydi va boshqa turdagi xususiyatlarni birlashtirgan yoki muayyan vaziyat uchun ishlab chiqilgan murakkabroq vositalar muntazam ravishda ishlab chiqiladi. Samarali qimmatli qog'ozlar bozorining eng muhim maqsadlariga uzoq va qisqa muddatli istiqbolda kompaniyalarning qadrini shakllantirish va moliyaviy resurslarning qiymatini aniqlashni kiritishimiz mumkin.

Qimmatli qog'ozlar bozori (QQB) moliya bozorining bir qismidir (ssuda kapitali bozori bilan bir qatorda, valyuta bozori va oltin bozori). Fond bozorida o'ziga xos moliyaviy vositalar - qimmatli qog'ozlar sotiladi. Qimmatli qog'ozlar - bu hujjatlar belgilangan shakl va tasdiqlovchi tafsilotlar mulk huquqi, amalga oshirish yoki topshirish faqat ularning taqdimoti bilan mumkin. Qimmatli qog'ozlar bo'yicha bu mulkiy huquqlar ssuda va turli korxonalar tashkil etish, oldi-sotdi, mol-mulkni garovga qo'yish va boshqalar uchun pul berish bilan bog'liq. Shu munosabat bilan qimmatli qog'ozlar o'z egalariga belgilangan daromad olish huquqini beradi.

1993-yil 2-sentabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining «Qimmatli qog'ozlar va fond birjalari tog'risida» gi Qonuniga muvofiq «Qimmatli qog'ozlar bu ularni chiqargan shaxs bilan ularning egasi o'rtasidagi mulkiy huquqlarini yoki qarz munosabatlarini tasdiqlovchi dividendini yoki foiz ko'rinishida daromad to'lashni xamda ushbu xujjatlardan kelib chiqadigan huquqlarni boshqa shaxsga berish imkoniyatini nazarda tutuvchi pul xujjatlaridir»

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy isloxlarning ikkinchi bosqichi qimmatli qog'ozlar bozorni rivojlantirishda yangi bosqich bo'ldi. Chunki endilikda qimmatli qog'ozlar bozoriga jiddiy e'tibor berila boshladi. Jumladan, ikkilamchi bozorni tashkil qilinishiga kirishildi. Fond bozori infrastrukturasi jadal sur'atlar bilan tashkil qilish maqsadida investitsiya kompaniyalari va fondlari, kliring palatalari va fond do'konlari, reklama firmalari va XIF(xususiy investitsiya fondi)lari shakllantirildi.

Qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishiga qanday omillar ta'sir qiladi?

Qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi ko'plab omillarga, jumladan, makroiqtisodiy va siyosiy barqarorlik, tartibga solish va nazorat qilish darajasi, infratuzilma va texnologik innovatsiyalarning mavjudligi, ma'lumotlarning mavjudligi, investorlarning savodxonlik darajasi va tizimga ishonchiga bog'liq. Bu omillar o'zaro bog'liq bo'lib, birgalikda qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanish darajasini va barqarorligini belgilaydi.

Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirishni rag'batlantirish uchun huquqiy va regulyator muhitini takomillashtirish, korrupsiya va firibgarlikka qarshi chora-tadbirlarni kuchaytirish, xavflarni boshqarish tizimini takomillashtirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish, texnologik

infratuzilmani rivojlantirish, axborotdan foydalanishni ta'minlash va investorlar huquqlarini himoya qilishning ta'sirchan mexanizmlarini yaratish zarur. Bozorlardagi ushbu vazifalar nafaqat tartibga soluvchi organ, balki rivojlanish institutlari, bozor ishtirokchilari hamjamiyatlari yoki, hatto alohida bozorlarda biznes amaliyotini yaratish va shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lgan alohida yirik kompaniyalar tomonidan ham hal qilinishi mumkin.

Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirishning iqtisodiyot uchun afzalliklari:

Rivojlangan bozor resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi. Resurslarning mumkin bo'lgan maksimal hajmi qisqa vaqt ichida ulardan o'zlari uchun foyda va investorlar uchun daromad keltira oladigan, mamlakat iqtisodiyotida ishlab chiqarilgan umumiy qo'shilgan qiymatni va resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradigan sub'ektlargacha yetib boradi. Qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi, shubhasiz, kompaniyalar uchun tashqi kapitalni jalb qilishga yordam beradi, bu esa loyihalar va innovasion g'oyalarni amalga oshirishni rag'batlantiradi. Shuningdek, u korporativ boshqaruvni takomillashtiradi, biznes shaffofligini oshiradi, raqobatni rag'batlantiradi, yangi ish o'rinlari yaratishga yordam beradi va kapitalni taqsimlash samaradorligini oshiradi.

Umuman olganda, qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi iqtisodiy o'sish va moliyaviy barqarorlikni rag'batlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Normativ-huquqiy muhitni takomillashtirish, korporativ boshqaruvni kuchaytirish, investorlar xabardorligini oshirish va kapitalni kompaniyalar uchun ochiq qilish orqali investisiyalar o'sishi, innovasiyalar va biznesni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish mumkin. Shu bilan birga, sohaning xavflar darajasi va potensial afzalliklarini tegishli ehtiyot choralari bilan muvozanatlash uchun nazorat mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini yodda tutish ham muhimdir.

Yakuniy xulosa o'rnida shularni ta'kidlash mumkinki, hozirgi kunda jahon iqtisodiyotining muhim ajralmas qismi hisoblangan qimmatli qog'ozlar bozorini chuqur o'rganish, ularni tashkil qilish va bu bozorlarda kapital jalb qilishni samarali yo'lga qo'yish yakunda mamlakat iqtisodiyotining jadal sur'atlarda o'sishini ta'minlaydi.

REFERENCES

1. "Qimmatli qog'ozlar bozori turlarining rivojlanish tarixi" Usmonova X, Toshkent 2006
2. John C. Hull "Options, futures, & other derivatives", Fifth Edition, Prenticehall , Uppersaddle River, New Jersey, 2005
3. World Federation of Exchanges - Statistics/Monthly
4. Khakimova, M. Kh. (2021). USING THE "BRAINSTORMING" METHOD IN TEACHING SOIL SCIENCE AS A FACTOR OF ACHIEVEMENT OF EFFECTIVENESS. Bulletin of Science and Education , (6-3 (109)), 56-61.
5. Rakhimov, D., Juliev, M., Agzamova, I., Normatova, N., Ermatova, Y., Begimkulov, D., ... & Ergasheva, O. (2023). Application of hyperspectral and multispectral datasets for mineral mapping. In E3S Web of Conferences (Vol. 386). EDP Sciences.